

La petita de ca l'Apa: Elvira Elias

FEBRER 8, 2023



A casa de l'Apa –en Feliu Elias, Joan Sacs, el gran pintor i caricaturista, crític i historiador de l'art, de qui ara hi ha al MNAC una magnífica exposició monogràfica-, la filla petita, l'Elvira Elias Cornet, el “bitxo”, era el membre més jove de la família i per això sembla que poc o molt se sentia una mica marginada. Aquest arraconament en que la tenien a casa, però, va generar anticossos, i Elvira en lloc de destil·lar ressentiment i melancolia guanyà en precocitat.

Elvira (Barcelona 1917 – Arenys de Mar 2016), que estudià a Llotja, acabaria essent una il·lustradora excel·lent. Jo de nen estava fascinat per les seves il·lustracions pel Tirant el Blanc adaptat al públic infantil, que edità Ariel el 1954, en una de les poques excepcions editorials que pogueren aparèixer en l'idioma que les autoritats franquistes habitualment entrebancaven. Però la història tan trista del nostre país en aquella època li impedí desenvolupar en un sentit “transcendent” les seves potencialitats, sens dubte incommensurables.

No va assolir ser del tot “famosa” doncs Elvira Elias, però va ser una noia –i una dona que arribaria gairebé a centenària- extraordinària. Passà per la vida del país amb els ulls ben oberts per donar-ne testimoni. I no en va ser un testimoni sec i acadèmic, sinó una vivència carnosa i acolorida, que anava deixant apuntada en papers, que ara han aparegut en forma de memòries, en una edició de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, passades per la pinta de Josep Miquel Llodrà, que ja va tenir cura anys enrere de l'edició de les memòries de la seva mare Emília Cornet, *Una senyora de Barcelona*.

En aquest llibre d'ara, que s'ha intitulat *Un esbós del natural*, Elvira ens explica moltes coses de la personalitat i costums del seu pare il·lustríssim. Veiem com pintava, com escrivia, com era de pulcre treballant i vivint, com s'organitzava el dia, com d'urbanita era, així com el seu grau de wagnerianisme potser sorprenent en un francòfil extrem com ell, els seus exilis..., però també sobta que qualificava d'estil cacatua l'arquitectura de Gaudí, com d'autoritari era -fins i tot amb un cert masclisme-, i com vivia de fet en una torre d'ivori, força aliè als afanys de la vida quotidiana dels seus.

El llibre igualment ens diu coses de les que no solen sortir impreses: l'espanyolització dels nou-rics catalans ja venia d'abans de la guerra civil, o com n'eren de protestataris els estudiants de Belles Arts d'aleshores, fins i tot en els actes solemnes públics de la seva escola. Detecta clarament quantitat d'aspectes, com l'antisemitisme latent dels cristians que per Dijous Sant “mataven jueus” fent soroll amb un xerrac –això encara ho recordo jo-, la fatxenderia bàrbara dels grups de la incipient Falange ja en la preguerra, i testimonia com la comitiva de la tornada del president Companys un cop alliberat de la presó, no tenia res de triomfal a la Diagonal com sí que ho seria a mida que s'acostava al Palau de la Generalitat.

Aquella noia molt sensible a la bellesa, de llavis pintats quan les dones de la seva família no ho havien fet mai, se'ns revela amb una personalitat molt acusada: en el seu ambient, per exemple, ser impermeable ja de nena al món literari de Folch i Torres o a la figura maternalista de Francesca Bonnemaison, era demostrar ben precoçment perfil propi.

El llibre conté també multitud de flashos de personalitats de l'època, i els descriu sempre des d'un angle inesperat, sovint càustic: Joaquim Homs, Joan Llongueras, Alexandre Galí, Vila Arrufat, Mallol Suazo, Lola Anglada, Josep M. Planas i el seu assassinat a mans de la FAI, Joan Oliver, Mercè Rodoreda, Pompeu Fabra, Gustave Violet, Baltasar Samper, Olga Sacharoff, i molts més. No és cap galeria de retrats sinó tocs que ambienten el panorama cultural humà de l'època que s'allunyen dels clixés consagrats. De Ricard Opisso, de qui ja sabem que havia denunciat Lola Anglada als franquistes, ens fa saber que també va denunciar l'Apa; bé que en estar aquest exiliat, la roïnesa no va tenir conseqüències. L'Elvira però ho atribueix a un atac de pànic extrem. Vés a saber.

Rebem una visió molt especial de la guerra, o millor dit de la rereguarda: la gana que s'hi patia, i com les sirenes van deixar d'atemorir Elvira en esdevenir constants, fins el punt de portar-la a passejar de nit sense rumb amb el seu estimat per la ciutat a les fosques, immune ja al terror dels bombardeigs fins l'extrem de no adonar-se de per quins carrers caminaven. El temps que passà a Solsona de secretària d'un jutge, evidencia d'altra banda com lluny dels nuclis més importants hi podia haver encara la tranquil·litat i bons aliments que mancaven a la Barcelona conflictiva.

També l'exili és un tema que en la ploma d'Elvira Elias es fa ben explicable: la misèria que passaven molts d'aquells personatges poc o molt benestants, que a l'altra banda de la frontera estaven tanmateix perduts. El mateix Apa hagué de vendre's el rellotge del seu avi per fer front a despeses de primera necessitat.

La independència que el “bitxo” s'havia anat guanyant dia a dia la portà a decidir tornar de l'exili tota sola quan ja no aguantà llunyania i enyor de casa –una casa però que ja no pogué recuperar-, i emprendre a la trista Barcelona dels primers anys quaranta una vida nova, ben conscient de que tot el seu món s'havia enfonsat. Fins i tot, de nou aquí, els seus parents més pròxims li feien més o menys el buit: alguns s'havien convertit aparentment al franquisme... o bé a una actitud d'acceptació tàcita de la nova situació, per contrast potser amb el terror que havien passat sota les bombes... que havien llençat sobre la ciutat els mateixos que ara hi manaven.

Trobà feina de dibuixant a *El Dique Flotante* –l'empresa d'uns inquietants germans Beleta-, i s'estén àmpliament en la descripció d'aquella botiga i negoci de roba, emblemàtic de la Barcelona d'aleshores. Era una casa molt elegant, però no cercava cap creativitat sinó només còpia apanyada de models contrastats, trets de revistes estrangeres rebudes pels Beleta, que no arribaven als quioscs.

D'allà Elvira faria el salt a la il·lustració literària: *Editorial Juventud*, on pogué constatar que els Zendrera –els propietaris- eren d'una pasta molt millor que els Beleta, i després a *Ariel*, aquí a les ordres del perfeccionista Joan Sales. Als seus dibuixos s'hi nota la seva admiració per Durer. Com artista ella sap ser autocrítica: s'adona que en lloc d'imposar un estil seu s'està emmotllant del tot al que li demanen els clients. A més va fer classes de dibuix a un col·legi de Gràcia, motiu pel qual Puig Palau, pare d'un dels seus alumnes, va comprar-li diverses obres a l'exposició individual que va fer a la galeria de la *Llibreria Mediterrània*.

Però ella personalment sí que era original, i immune als tòpics, tot i ser poc o molt filla del món del “D'Ací i d'Allà”. Per això s'adonava, per exemple, de l'evidència inadvertida per gairebé tothom que la pintura nord-americana moderna –l'anterior a l'Action Painting- era ben digna de sortir als manuals i no ho feia. I se'ls gastava, tot i anar tan justa de diners, anant a sentir la Filharmònica de Viena que actuava al Palau: l'aliança del règim amb el bàndol nazi alguna avantatge havia de tenir.

El seu establiment definitiu a Arenys de Mar, seguint el seu home, donen la mesura de la capacitat que tingué d'adaptar-se a situacions que no encaixaven amb la seva idiosincràsia de barcelonina militant. Fins l'extrem d'esdevenir una arenyenca de cor i de mort.

El llibre és un autoretrat apassionant, escrit amb el ritme d'una bona novel·la, que de retruc ens explica, amb un punt d'escepticisme positiu i un tint d'humor més crític que bonhomí, moltes coses de com era el nostre país en un període crucial de la seva història que omple prop d'un segle.

Si la cronologia ho hagués permès, segurament m'hauria enamorat d'Elvira Elias.

EXTRET:

Fontbona de Vallescar, Francesc. (08/02/2023). [La petita de ca l'Apa: Elvira Elias](https://francescfontbona.cat/author/francesc/). Blog de Francesc Fontbona. <https://francescfontbona.cat/author/francesc/> (extret: 13/02/2023)